

INSPIRATIENOTA

Implementatie Visienota Lokaal Onroerendergoedbeleid voor erkennen en subsidiëren van IOED's

INLEIDING

Deze inspiratienota kadert in de implementatie van de Visienota [Lokaal Onroerendergoedbeleid](#). De visienota vertrekt van de idee dat de zorg voor het onroerend erfgoed een gedeelde verantwoordelijkheid is voor het Vlaamse en lokale bestuursniveau. Voor een aantal thema's krijgen lokale besturen meer mogelijkheden en bevoegdheden. Belangrijke uitgangspunten voor de IOED's zijn:

- De voorwaarden voor de erkenning krijgen een aantal nieuwe accenten. IOED's moeten zich qua samenstelling en grootte conformeren aan de referentieregio's die de Vlaamse Regering vastlegde. Op die manier zullen grotere samenwerkingsverbanden ontstaan met meer slagkracht.
- De inhoudelijke rapportering en de bijhorende opvolging wordt driejaarlijks;
- De IOED's ontvangen een vaste basisfinanciering, mits de gemeenten die lid zijn van de IOED allemaal samen eenzelfde eigen bijdrage voorzien.
- Omdat expertise en ervaring initieel niet altijd aanwezig zal zijn bij lokale onroerendergoeddiensten, en ook niet verwacht kan worden dat zij deze ontwikkelen voor alle thema's of niches, heroriënteert het agentschap zich verder als **ondersteunende partner** en kenniscentrum voor de lokale besturen. Het agentschap faciliteert interactie tussen de lokale spelers, zorgt voor kennisoverdracht en -uitwisseling, en voorziet in coaching en feedback.

Voor de uitwerking van de bovenstaande uitgangspunten, liep het agentschap Onroerend Erfgoed samen met vertegenwoordigers van de lokale besturen, waaronder IOED's, een participatief traject met als resultaat onder andere deze inspiratienota.

ERKENNING

Als je een erkenning aanvraagt als IOED moet je voldoen aan een reeks voorwaarden die je in de regelgeving terugvindt (cf. het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014). Het gaat om ontvankelijkheidsvoorwaarden (art. 3.3.1.) en erkenningsvoorwaarden (art. 3.3.2.).

De ontvankelijkheidsvoorwaarden bevatten afgebakende vereisten: het inwonersaantal of de oppervlakte van het werkingsgebied. Het is een duidelijk "ja-nee"-verhaal.

Voor de erkenningsvoorwaarden is dat anders. De invulling is individueel en wordt bepaald door de eigenheid van het samenwerkingsverband. Dat geeft veel vrijheid, maar veroorzaakt ook onzekerheid. De inspiratienota vormt hierin een leidraad.

1. GEZAMENLIJKE OMGEVINGSANALYSE

Aan de basis van je gezamenlijke, onderbouwde beleidsvisie ligt een omgevingsanalyse. Die bevat een analyse van het werkingsgebied, het actorenbestand en de beleidshistoriek, die leidt tot weloverwogen beleidskeuzes.

Vanaf 2026 moet je rekening houden met de regelgeving rond **referentieregio's**¹. Daardoor kan een samenwerking niet meer mogelijk zijn ondanks een beleidsmatig, geografisch of historisch verband.

Op zich is de regiovorming geen hindernis voor een intergemeentelijke samenwerking rond onroerend erfgoed. **De klemtoon ligt namelijk op samenwerken rond onroerend erfgoed. Een aantal gemeenten willen samenwerken rond gemeenschappelijke noden, wensen en ambities.**

In de omgevingsanalyse schets je het werkingsgebied en breng je de gemeenschappelijke noden, wensen en ambities van de deelnemende gemeenten in kaart. Belangrijk is dat alle informatie in een omgevingsanalyse **relevant** is. Het heeft geen zin om een uitgebreide inventaris van het bouwkundig erfgoed toe te voegen, als je er "niets" mee doet in je doelstellingen.

- Waarom is die lijst belangrijk?
- Is er een hiaat of staat er juist te veel van "hetzelfde" op?
- Is het geen waarheidsgetrouwe weerspiegeling van de realiteit?
- Is er een specifieke thematiek waarrond de gemeenten willen samenwerken, bv. sloop of herbestemming?
- ....

De omgevingsanalyse is **niet louter een opsomming**, maar een kritische weergave van wat er was, wat er is en waar men naartoe wil. Dat doe je niet uitsluitend van achter je computer. Je gaat het veld in, bent zichtbaar en legt je oor te luister. Je verdiept je ook in de **beleidshistoriek** van de gemeenten.

Als vanzelf brengt zo'n studie 'rode draden' aan het licht. Die zijn daarom niet voor elk van de gemeenten even doorslaggevend of kenmerken daarom niet alle gemeenten. Wel zijn ze een mooie aanvulling op de gemeenschappelijke noden, wensen en ambities en helpen ze om de beleidskeuzes scherp te stellen.

VOORBEELDEN VAN 'RODE DRADEN': erfgoedpakket(ten), materiaalgebruik, architectuur, (pre)historisch periode(n), ondergrond (bodembkundig, geologisch), maatschappelijke uitdagingen, rurale versus stedelijke context, inventaris (hiaten, dringend toe aan actualisatie,...), demografie, biologie,...

Uit je omgevingsanalyse vloeit een **SWOT-analyse** voort. Je brengt de sterktes, zwaktes, opportuniteiten en bedreigingen van jouw werkingsgebied in kaart. Er is een doorvertaling van de vaststellingen in de omgevingsanalyse naar de doelstellingen in het onroerenderfgoedbeleidsplan. De omgevingsanalyse en SWOT-analyse leiden tot gemotiveerde toekomstkeuzes, een duurzame visie en een onderbouwd beleidsplan.

Ter inspiratie: <https://overheid.vlaanderen.be/sterkte/zwakte-analyse-swot-analyse>.

2. GEZAMENLIJKE ONDERBOUWDE BELEIDSVISIE

De beleidsvisie is het toekomstbeeld waarin je duidelijke beleidskeuzes maakt **op maat** van jouw samenwerkingsverband, werkingsgebied en betrokken gemeenten. Waar wil je naartoe met de zorg voor het onroerend erfgoed?

---

¹ Meer info zie [Regiovorming | Vlaanderen.be](https://overheid.vlaanderen.be/regiovorming)

Het is een visie op **lange termijn**, die meerdere beleidsperioden overbrugt. Idealiter blijft ze actueel voor een periode van 10 tot 15 jaar. Ze is bestand tegen kleine verschuivingen van bijvoorbeeld politieke of geografische aard.

Hoewel een beleidsvisie meerdere beleidsperioden omvat, is ze niet gebeiteld in steen. Een beleidsvisie zal **evoluëren** doorheen de tijd. De werking rond onroerend erfgoed is dynamisch en speelt in op wat er leeft binnen het werkingsgebied. Als de wijzigingen van dergelijke aard zijn dat een visie niet langer meer overeenstemt met het droombeeld van de intergemeentelijke samenwerking, dan moet ze bijgesteld worden. Ze ligt immers samen met de omgevingsanalyse aan de basis van het onroerendergoedbeleidsplan dat concreet maakt waarop de IOED gaat inzetten voor de aanstaande beleidsperiode.

Om de langetermijnvisie te realiseren, definieer je strategische en operationele doelstellingen gebundeld in een meerjarenplan of **onroerendergoedbeleidsplan**. Het gaat om bouwstenen die helpen bij de realisatie van de visie. Ze stellen doelen voorop op korte en middellange termijn. Wees realistisch en hou rekening met de beschikbare mensen en middelen. Kwaliteit primeert steeds boven kwantiteit.

Een doelstelling is best zo **concreet** mogelijk. Je streeft naar een nieuwe realiteit. Na aflopen van de termijn heb je iets bereikt of is iets verwezenlijkt. Werk met een concrete timing en met indicatoren. Het zijn ijkpunten. Abstracte of vage doelstellingen zijn moeilijk in te vullen omdat ze ruimte laten voor interpretatie. Daardoor kan er ontevredenheid ontstaan bij de stakeholders, die het beleidsplan op een andere manier hadden ingevuld.

Een onroerendergoedbeleidsplan is bovendien een vereiste voor het verkrijgen van een Vlaamse **subsidie**. Die kan per gemeentelijke beleidscyclus van drie of zes jaar aangevraagd worden. Daarmee creëer je meteen tijdshorizonten waarbinnen je je doelstellingen kan formuleren. Uiteraard zal niet elke doelstelling drie of zes jaar vergen. Sommige kan je binnen een kortere tijdspanne realiseren, andere duren langer.

Wanneer is de beleidsvisie complementair aan het Vlaamse onroerendergoedbeleid?

Het **referentiekader is het Onroerendergoeddecreet en -besluit**. Dit vertaalt zich beleidsmatig bij elke nieuwe Vlaamse Regering in een [beleidsnota Onroerend Erfgoed](#). De beleidsnota omvat de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen waarop de minister tijdens zijn beleidsperiode wil inzetten.

Een intergemeentelijk samenwerkingsverband moet zeker niet op al deze uitdagingen inzetten. Complementair betekent in dit geval **zowel aanvullend als versterkend**. Dat wil zeggen dat je telkens bij het opmaken van je onroerendergoedbeleidsplan de regelgeving en de beleidsnota Onroerend Erfgoed consulteert en toeziet dat de beleidsvisie en het beleidsplan van een IOED niet in tegenspraak zijn met het Vlaamse onroerendergoedbeleid.

VOORBEELDEN VAN AANVULLEND WERKEN: inventaris actualiseren/aanvullen, lokaal beleid rond sloop van (niet-)vastgesteld onroerend erfgoed, financiële ondersteuning voor (niet-)vastgesteld onroerend erfgoed, klimaat-/energiemaatregelen,...

Wanneer is een visie integraal?

De beleidsvisie heeft aandacht voor het **geheel van bouwkundig, landschappelijk en archeologisch erfgoed**. We willen hierbij loskomen van een erfgoedzorg per discipline. Zorg

ervoor dat je in je omgevingsanalyse al inzet op een integrale erfgoedbenadering. Daarnaast weerspiegelt dit uitgangspunt zich ook in de expertise en het consultatienetwerk. Belangrijk is dat er duidelijk een integrale erfgoedreflex is, ook in de dagelijkse werking.

Wanneer is een visie geïntegreerd?

Een beleidsvisie is geïntegreerd als ze **afgestemd** is met andere beleidsvelden. Onroerend erfgoed staat niet op zichzelf, maar heeft tal van directe en indirecte raakvlakken met andere domeinen in de maatschappij.

Het gaat dan niet uitsluitend over cultuur, omgeving en toerisme. Onroerend erfgoed kan een rol spelen in allerhande beleidsvelden, nl. milieu, energie, mobiliteit, wonen, landbouw; onderwijs enzovoort.

Het is daarbij belangrijk om te kijken naar de **ruime maatschappelijke uitdagingen**, bv., kernverdichting, ontharding, vergroening, groenbemesting, leefkwaliteit, toegankelijkheid, onderwijsdoelen, klimaat enzovoort.

Wanneer houdt een visie rekening met de noden van de gemeenschap?

Toets je beleidsvisie en -plan af bij de burgers, vrijwilligers, erfgoedgemeenschappen, lokale besturen, erfgoedprofessionelen, partners (bv. erfgoedcel en Regionaal Landschap), ontwikkelaars, investeerders en erfgoedbeheerders.

Loop een participatief traject waarbij zij mee aan de basis staan van je beleidsvisie en -plan. Je kan inspraak of betrokkenheid organiseren via bv. ronde tafels, erfgoedcafés, bevestigingen of infomomenten.

Een geëngageerde lokale erfgoedgemeenschap zorgt voor **continuïteit**, over besturen heen, waardoor onroerend erfgoed op de agenda blijft staan.

Wees **duidelijk** over hoe je met de input aan de slag gaat. Zo voorkom je dat er nadien frustratie is door niet-ingevulde verwachtingen. Wat je aanvankelijk niet opneemt, kan eventueel in een volgende beleidsperiode uitgewerkt worden.

Tot slot zorg je dat je visie rekening houdt met de lopende **regionale beleidsontwikkelingen**, naast deze op lokaal en Vlaams niveau.

3. LOKAAL DRAAGVLAK

Om engagement te creëren bij de belanghebbenden, **betrek je hen bij de opmaak, uitvoering en evaluatie van de beleidsvisie en het beleidsplan**. Er ontstaat gedeelde verantwoordelijkheid, waarbij de lokale besturen én de burgers, erfgoedgemeenschappen en andere belanghebbenden mee instaan voor de realisatie ervan.

Je zal nooit een beleid kunnen uitstippelen waar iedereen zich volledig in kan vinden. Beleid maken is **keuzes maken**. Goede beleidskeuzes maak je door inzicht te hebben in de uitdagingen binnen het werkingsgebied. Motiveer ook waarom je de keuzes gemaakt hebt. Transparantie en klaarheid zorgen voor respect en vertrouwen.

Wees ook transparant naar je gemeentebesturen toe. Denk bij de opmaak van je doelstellingen na over een **evenwichtige spreiding van de taaklast**. Een intergemeentelijke aanpak betekent dat je alle gemeenten vertegenwoordigt, maar niet per se dat je continu in alle gemeenten (dezelfde) acties uitvoert.

Zorg dat je naar de gemeentebesturen duidelijk en concreet bent over hoe de **ondersteuning** van de IOED er zal uitzien. Een IOED ontzorgt de deelnemende gemeenten voor beleidsvoering rond onroerend erfgoed bijvoorbeeld door in te zetten op inventariseren en waarderen, publiekswerking enzovoort. Hieruit vloeien beheersinstrumenten voort en een algemene erfgoedreflex bij de gemeentelijke diensten. Dit is dus meer dan alleen maar quick-wins en ad hoc adviseren.

Breng je beleidsvisie en -plan ook consequent **onder de aandacht**, zodat het verhaal levend blijft. Open communicatie met alle stakeholders loont om de betrokkenheid van de gemeenschap te behouden.

Hou de vinger aan de pols. Evalueer regelmatig of de acties die je neemt ook effectief bijdragen aan draagvlak voor het erfgoedbeleid. **Vraag regelmatig om feedback**. Ga in gesprek of stuur bij als er zich nieuwe opportuniteiten voordoen.

4. EXPERTISE EN CONSULTATIENETWERK

Een bovenlokale werking rond onroerend erfgoed impliceert dat de deelnemende gemeenten erop kunnen vertrouwen dat de IOED beschikt over de nodige **expertise** en contacten.

De IOED beschikt over:

- **kennis van de drie erfgoeddisciplines**; en
- **publiekswerking en communicatie**.

Personeelsadministratie en financiële expertise worden, indien mogelijk, opgevangen door de koepelvereniging² of door de gemeenten.

Voor **gespecialiseerde onderwerpen** kan de IOED vertrouwen op zijn **consultatienetwerk**. Zorg dat je steeds het overzicht bewaart en afstemming garandeert.

Een consultatienetwerk:

- Je kan er als IOED zelf te rade gaan of doorverwijzen ernaar;
  - Er is geen minimale grootte vereist;
  - Het is een dynamisch gegeven dat groeit met de tijd;
  - Er is een vertegenwoordiging van expertise uit de drie erfgoeddisciplines;
  - Idealiter maken ook collega-IOED's ervan deel uit;
  - Agentschap zit hier dan ook in als ondersteunende partner én kenniscentrum.
-

Expertise is iets dat je **opbouwt** en waar je continu mee bezig bent en in investeert. Dat doe je via opleidingen, workshops, vormingen en intensief contact met het consultatienetwerk en de erfgoedgemeenschappen binnen en buiten je werkingsgebied. Daarnaast bekijk je hoe je expertise ook kan **borgen**.

- Hoe integreer je een opleiding of een inventarisatietraject in je werking?
- Hoe vertaal je die kennis naar concrete acties?

Omdat expertise en ervaring initieel niet altijd aanwezig zal zijn bij lokale onroerenderfgoeddiensten, en ook niet verwacht kan worden dat zij deze ontwikkelen voor alle

---

² Dit is het overkoepelende intergemeentelijk samenwerkingsverband, waarbinnen de IOED ingebed is. Dit kenmerkt zeker niet alle IOED's in Vlaanderen.

thema's of niches, kunnen zij rekenen op het agentschap als **ondersteunende partner** en kenniscentrum. Het agentschap faciliteert interactie tussen de lokale spelers, zorgt voor kennisoverdracht en -uitwisseling, en voorziet in coaching en feedback.

SUBSIDIËRING

Ben je erkend als IOED? Dan kan je een aanvraag doen voor een Vlaamse subsidie om je bij de uitrol van jouw beleidsvisie op het behoud en beheer van het onroerend erfgoed in jouw werkingsgebied te ondersteunen. De subsidie bedraagt 120.000 euro³.

Als je een subsidie aanvraagt als IOED moet je net als voor de erkenning voldoen aan een reeks voorwaarden die je in de regelgeving terugvindt⁴.

Zo moet je als erkende IOED beschikken over:

- een actuele omgevingsanalyse;
- een actueel onroerenderfgoedbeleidsplan;
- een meerjarenbegroting.

1. ACTUELE OMGEVINGSANALYSE

Om een duurzame werking rond het onroerend erfgoed binnen het werkingsgebied van de IOED te garanderen, is het belangrijk om de omgevingsanalyse wanneer nodig te actualiseren. Het **werkingsgebied kan bijvoorbeeld veranderen door wijzigingen in de samenstelling** van de deelnemende gemeenten, bv. fusies of het toe- en uittreden van gemeenten. Dat betekent verandering in het grondgebied, de demografie, de beleidshistoriek, de stakeholders, de rode draden en de gemeenschappelijke noden, wensen en ambities van de deelnemende gemeenten. Een actualisatie van de omgevingsanalyse brengt in kaart wat wijzigt en welke impact die wijzigingen hebben op de beleidskeuzes, die uiteindelijk aan de basis liggen van het onroerenderfgoedbeleidsplan.

2. ACTUEEL ONROERENDERFGOEDBELEIDSPLAN

Het onroerenderfgoedbeleidsplan is het kloppend hart van de werking rond het onroerend erfgoed. Ze bevat concreet de doelstellingen waarop de IOED zal inzetten voor de komende beleidsperiode. Een actualisatie mag dus niet ontbreken, zelfs als er niets verandert in de samenstelling van de samenwerking, het grondgebied, de rode draden of de stakeholders.

Doelstellingen zijn *an sich* eindig en hebben een concreet einddoel voor ogen: een project, een evenement of een product. De IOED neemt naar het einde van de beleidsperiode het beleidsplan en de doelstellingen onder de loep en evalueert ze. Wat liep goed? Wat nam een andere wending? Waar ging het mis? Wat leren we hieruit? Waar bouwen we op verder? Waar zijn er kansen of uitdagingen? Wat nemen we opnieuw op? Wat is nieuw? Het zijn maar een paar voorbeeldvragen die tijdens de eindevaluatie van een beleidsperiode aan bod komen.

Met de beleidsvisie in het achterhoofd is die eindevaluatie, samen met de geactualiseerde omgevingsanalyse meteen de inspiratiebron voor het opstellen van nieuwe doelstellingen voor de aanstaande beleidsperiode.

Hoewel een doelstelling kan doorlopen over meerdere beleidsperioden heen, is ze per definitie eindig. Ze kan niet blijven doorlopen. Mogelijk gaat het niet om een doelstelling maar een

---

³ art. 10.1.10. van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014; vanaf 01/01/2026.

⁴ art. 10.1.5. van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014; vanaf 01/01/2026.

ambitie of staat de doelstelling nog niet op punt. Neem een stapje terug. Wat zijn de onderdelen en wat is het einddoel? Bij acties in het kader van de reguliere werking is het niet nodig om hierrond expliciet een aparte doelstelling te formuleren, maar dat bepaalt elke IOED zelf.

3. MEERJARENBEGROTING

Vlaanderen stelt 120.000 euro per jaar per IOED ter beschikking om het lokaal onroerendergoedbeleid te stimuleren⁵. De vereiste is wel dat de deelnemende gemeenten binnen een IOED samen per jaar minstens hetzelfde bedrag op tafel leggen. Dit is de "eigen inbreng".

Met de Vlaamse subsidie kan de IOED uitsluitend eigen personeel betalen, met name personen in loondienst van de IOED of van het overkoepelend intergemeentelijke samenwerkingsverband⁶. De Vlaamse subsidie is onderhevig aan indexering.

De "eigen inbreng" besteedt de IOED idealiter zoveel mogelijk aan personeelskosten om voldoende expertise te garanderen. Daarnaast kan dit ook gaan naar werkingskosten en andere kosten die nodig zijn voor de uitrol van het onroerendergoedbeleid van de IOED. Belangrijk is dat de eigen inbreng bijdraagt aan de werking van de IOED. Ook de "eigen inbreng" is onderhevig aan indexering.

De Vlaamse subsidie is onderhevig aan indexering. De index is een variabel gegeven en kan in de loop van het jaar wijzigen. Aangezien de regelgeving een uitbetaling van de Vlaamse subsidie voorschrijft in de vorm van een voorschot en een saldo op twee verschillende momenten van het jaar, moet elke IOED hiermee rekening houden. Dit is vooral belangrijk in het laatste werkingsjaar bij een hogere index om geen reserve te hebben op het einde van de beleidsperiode. Er moet geen onderscheid gemaakt worden in de kosten per "project", "evenement" of "doelstelling". Het gaat om totaalbedragen per kostenpost. Het agentschap kan weliswaar op elk moment bijkomende informatie opvragen.

De IOED is zelf verantwoordelijk om de begroting te overzien. Als de IOED die 120.000 euro niet volledig uitgeeft, neemt hij het restbedrag mee naar de daaropvolgende jaren binnen éénzelfde beleidsperiode. Met die reserve kan de IOED bv. personeel voor tijdelijke projecten betalen.

---

⁵ art. 10.1.3. van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014; vanaf 01/01/2026.

⁶ Op voorwaarde dat die personen werken rond onroerend erfgoed.